

KIRJA-ARVIO:

HENKISTÄ YHTEISÖVÄKIVALTAAN TULKITSEMASSA

Saarikoski, Helena 2006: Kateus, juoru, kiusaaminen. Esseitä henkisestä yhteisöväkivallasta. Helsinki: Nemo. 184 sivua.

Leila Jylhänkangas

Helena Saarikosken teos *Kateus, juoru, kiusaaminen* on perinteentutkijan oivallinen puheenvuoro työpaikka- ja koulukiusaamisen kulttuurisista mekanismeista. Tekijä osoittaa tutkimuksessaan erilaisia koulu- ja työpaikkayhteisön vuorovaikutusmekanismeja eritellen, että henkisen väkivallan ja alistamisen toimintamallit ovat kulttuurissa opittua yhteistä tietoutta. Folkloristin työvälineitä käyttäen hän pohtii kateuden, juoruamisen ja kiusaamisen kulttuurisia malleja jokapäiväisen arkielämän käytännöissä, tekijän sanoin ”pienyhteisön vuorovaikutuksen yksityiskohdissa” (s. 13). Saarikosken teoksen viesti on selkeä: yhteisöväkivalta sijaitsee ihmisten välisissä suhteissa ja niiden laadussa, ei joissakin väkivaltaisissa yksilöissä.

Tutkimuksessaan Saarikoski pohtii yhteisöväkivallan muotojen analyysin lisäksi oman kulttuurin kuvaamisen ongelmia, kuten rajaamisen ja etäisyyden ottamisen haasteita. Oman kulttuurin ymmärrys ei lisääny niinkään uusia aineistomassoja, haastatteluja ja kilpakirjoituksia keräämällä vaan aineistojen uutta luovan tulkittamisen kautta. Tähän tavoitteeseen Saarikoski pääseeekin. *Kateus, juoru, kiusaaminen* perustuu tekijän aikaisempaan tyttöjen nimittelyä ja leimaamista käsitelleeseen tutkimukseen *Mistä on huonot tytöt tehty?* (2001) sekä Saarikosken omakohtaisiin kokemuksiin, joita hän tulkitsee nyt uudestaan juuri henkisen yhteisöväkivallan näkökulmasta.

UHRIEN VAIENTAMISEN ANALYYSIA

Kateus, juoru, kiusaaminen koostuu viidestä osasta. Ensimmäisessä osassa lukijaa johdatellaan aiheeseen ja pohditaan esimerkiksi väkivallan yhteisöllisten prosessien ymmärtämisen polulla olevia monitasoisia esteitä, kuten väkivaltaprosessien hiljaista hyväksymistä kansantapoina. Vaikka koulu- ja työpaikkakiusaamisesta puhutaankin

nykypäivänä verrattain paljon, on aihepiirissä paljon vaiettua. Toinen osa käsittelee *kateuden* ilmentymiä erilaisissa konteksteissa, kuten tyttöjen ja poikien harjoittamien epäsuorien ja suorien väkivallan muotojen alueilla. Saarikoski nostaa esille erittäin mielenkiintoisen kysymyksen: voisiko kateus toimia epäsuoran väkivallan muodossa ”nimenomaan naisten välisissä suhteissa naisten menestyksen jarruna ja heidän saavutustensa keskinäisen mitätöimisen välineenä” (s. 47). Hän pohtii kiinnostavasti sukupuolten välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä niin suoran (fyysisen) kuin epäsuorankin (juoruilu, toisten manipulointi uhria vastaan) väkivallan käyttämisen suhteen.

Teoksen kolmas osa käsittelee *juorua*, jonka tekijä näkee kollektiivisena luomuksena ja vainona. Hän pohtii kiinnostavasti juorun ominaisuuksia: juorua luonnehtivat epäloogisuus, vihjailevuus ja hämäryys. Kollektiivisella kerronnalla saatetaan esimerkiksi rakentaa ”myyttinen henkilöahmo”, joka korvaa juorun kohteen – syntipukin – yksilöllisyyden. Neljäs osa käsittelee *kiusaamista* koulu- ja työyhteisöissä. Saarikoski tekee kiusaamisesta havainnollisia ja herkullisia vertauksia elävöittäen analyysiaan käytännön esimerkeillä niin koulumaailmasta kuin omista kokemuksistaankin. Teoksen viimeisessä osassa tarkastellaan erilaisia kulttuurisen väkivaltatutkimuksen teorioita ja näiden taustalla olevia tietoteorioita. Tekijä tähdentää, että ”tekstiaineistoja käyttävässä kulttuurintutkimuksessa tutkittava ilmiö voidaan tavoittaa vain siitä kerrotun kautta ja kertomalla siitä tutkijan kertomus” (s. 136).

Saarikosken mukaan väkivalta pyritään kätkemään olemalla hiljaa ja vaien- tamalla uhrin. Hän pohtii tutkimuksessaan myös naisten välistä väkivaltaa, mikä on tutkimusteemana ”tulenarka” (s. 19). Tekijä huomauttaa terävästi, ettei esimerkiksi ajatus naisen etenemisestä urallaan ”pelkillä naisen avuillaan” ole aivan tavaton toisen naisen esittämänä, vaikka tämänkaltainen ”sukupuolen sisäinen” seksismi saattaa ”tuottaa melkoista päänsärkyä feministisille sukupuolisyrittäjien tutkijoille” (s. 21).

KOHTI INTERVENTIIVISTÄ ASENNETTA

Saarikosken tutkimuksen avainsanat ovat *kertomus*, *kokemus* ja *todellisuus*. Teoksensa viimeisessä luvussa hän perustelee hyvin, miksi juuri nämä käsitteet ovat keskeisiä, kun tutkitaan monikerroksista ja monitahoista henkisen yhteisöväkivallan todellisuutta. Esimerkiksi myyttejä tarkasteltaessa voi huomata, että myyttiin luotetaan yhteisössä sen toimintaa perustelevan funktion takia. Tätä havainnollistaa vaikkapa ”viholliskuva”, jonka avulla perustellaan ja tehdään hyväksyttäväksi kollektiivista väkivaltaista toimintaa. Saarikoski tuokin teoksessaan eri tavoin esille ”kiistetyt ja vaiennetun” väkivallan uhrin kokemusta. Kriittisesti hän myös tähdentää, että näin menetellen tutkimuksessa tullaan samalla väistämättä myös luoneeksi ja rakentaneeksi tuota kokemusta.

Saarikoski tekee olennaisia huomioita myös tutkijan asemoitumisesta väkivaltatutkimuksen kentällä. Hän näkee eläviä ihmisiä tarkastelevan väkivaltatutkimuksen etiikkaan kuuluvan esimerkiksi sen, että tutkimus ”on väkivaltaa vastaan ja pyrkii auttamaan tutkittavia ihmisiä väkivallan seurausten kanssa elämisessä” (s. 28). Tutkittavia yhteisöjä tulisi pyrkiä auttamaan myös ”väkivallan noidankehien keskeyt-

tämisessä ja itsestään selvien toimintamallien kyseenalaistamisessa” (s. 28). Mielestäni tällaisen asemoitumisen voisi oikeastaan nimetä *interventtiiviseksi tutkimusasetteeksi*. Kun yhteisöväkivallan mekanismeja tehdään kulttuurintutkimuksen keinoin näkyväksi, pyritään samalla parempien toimintamallien luomiseen. Väkivaltatutkimuksen etiikkaan sisältyvää auttamistehtävää ajatellen on Saarikosken mukaan kuitenkin hyvä säilyttää maltti. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan ei tulisi ”luulla liikoja kyvystään parantaa maailmaa”, eikä liioin ajatella koulu- tai työpaikkakiusaamisen tekijöiden nimeämisen, syyttämisen tai rankaisemisen olevan väkivallan vastustamista (s. 28–29).

AINEKSIA MONITIETEISEEN KESKUSTELUUN

Mielestäni *Kateus, juoru, kiusaaminen* -teoksen tietyllä tapaa monitieteinen linja auttaa ottamaan etäisyyttä kriittistä näkökulmaa vaativaan tutkimusaiheeseen oman kulttuurin sisällä. Lukiessani teosta ilahduin siitä, että Saarikoski huomioi laajasti paitsi kulttuurin- ja perinteentutkimuksen näkökulmia, myös psykologian alalla tehtyä koulukiusaamistutkimusta (ks. esim. Salmivalli 1998; Salmivalli 2003). Yhteisöväkivaltaan uusia näkökulmia tuovassa tutkimuksessa tarvitaan juuri tällaista eri tieteenalojen perspektiivejä huomioivaa otetta.

Henkisen yhteisöväkivallan yksilö- ja ryhmäpsykologiset selitykset ovat tärkeitä, mutta niiden rinnalla – tai niiden sisällä – tulisi muistaa myös kulttuuristen tekijöiden vaikutus näiden ilmiöiden esiintymiseen ja luonteeseen. Erityisesti tätä ajatellen Saarikoski on kirjoittanut tärkeän kirjan. Se on tervetullut puheenvuoro nykyisenä tehokkuuden, kilpailun ja näihin valitettavan usein kietoutuvan kateuden aikana. *Kateus, juoru, kiusaaminen* on suositeltavaa luettavaa kaikille, jotka ovat kiinnostuneita tarkastelemaan yhteisöväkivaltaa analyttisestä näkökulmasta käsin kulttuurintutkimuksen työvälineitä hyödyntäen.

KIRJALLISUUS

- SAARIKOSKI, HELENA 2001: *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
SALMIVALLI, CHRISTINA 1998: *Koulukiusaaminen ryhmäilmionä*. Helsinki: Gaudeamus.
— 2003: *Koulukiusaamiseen puuttuminen: kopti tehokkaita toimintamalleja*. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

FM Leila Jylhäkangas on uskontotieteen tutkija Helsingin yliopistossa.